

Recenzja dorobku naukowego ks. dra Romana Mazura w sprawie nadania mu stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk teologicznych w dyscyplinie nauk biblijnych

1. Droga rozwoju naukowego

Ks. dr Roman Mazur rozpoczął swoją formację intelektualną na szczeblu studiów wyższych od wstąpienia do Zgromadzenia Salezjańskiego we Wrocławiu w 1983 r. Po pierwszych czterech latach formacji i studiów filozoficznych w Krakowie dalszą naukę kontynuował za granicą, co dostarczyło mu ważnego impulsu do rozwoju osobistego i naukowego. Międzynarodowe studia teologiczne ks. dr Roman Mazur odbywał najpierw w Cremonie, w Izraelu, w Studium Theologicum Salesianum, afiliowanym do Pontificia Università Salesiana w Rzymie. Studia filozoficzno-teologiczne ukończył w 1991 r., uzyskując stopień magistra teologii na podstawie pracy zatytułowanej „L'Eucaristia – dommatica e Bibbia”. Praca magisterska powstała pod kierunkiem prof. Piergiorgio Gianazza ze Studium Theologicum Salesianum w Cremonie, w Izraelu, afiliowanym do Pontificia Università Salesiana w Rzymie. Już rok po ukończeniu studiów magisterskich, w 1992 r., ks. dr Roman Mazur został skierowany na studia specjalistyczne do Studium Biblicum Franciscanum w Jerozolimie. Pierwszy etap specjalistycznych studiów biblijnych trwał od 1992 do 1996 r. i zakończył się uzyskaniem licencjatu teologicznego ze specjalizacją biblijną (1996 r.). Promotorem pracy licencjackiej zatytułowanej „Preghiera e fede nell'attesa del Figlio dell'Uomo (Lc 18, 1-8)” był prof. Giovanni Claudio Bottini, ze Studium Biblicum Franciscanum w Jerozolimie.

Następnie, po dwóch latach pracy duszpasterskiej w Polsce, w 1998 r., ks. dr Roman Mazur wrócił na Studium Biblicum Franciscanum w Jerozolimie, aby kontynuować dalsze studia biblijne, podejmując równocześnie pracę dydaktyczną w Studium Theologicum Salesianum w Jerozolimie. Studia biblijne ukończył w 2006 r., prezentując rozprawę doktorską zatytułowaną „La retorica della Lettera agli Efesini”, która została obroniona 21 czerwca 2006 roku na Franciszkańskim Studium Biblijnym w Jerozolimie, będącym zamiejscowym Wydziałem Nauk Biblijnych i Archeologii Papieskiego Uniwersytetu Antonianum w Rzymie. Promotorem pracy był prof. Alfio Marcello Buscemi (SBF Jerozolima), zaś recenzentami byli: prof. Giovanni Claudio Bottini (SBF Jerozolima) i prof. Rosario Pierri (SBF Jerozolima). Ekstrakt pracy został opublikowany w lipcu 2007 r. w Jerozolimie przez wydawnictwo Franciscan Printing Press. Na tej podstawie, zgodnie z wymogami uczelni, ks. dr Roman Mazur uzyskał stopień naukowy doktora teologii ze specjalizacją biblijną z oceną *summa cum laude*. W trakcie swoich studiów ks. dr Roman Mazur odbył kursy językowe z hebrajskiego współczesnego, niemieckiego, angielskiego, francuskiego, posługuje się także płynnie językiem włoskim.

Po powrocie do Polski, w lipcu 2007 r., ks. dr Roman Mazur został zatrudniony w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie oraz w Międzyzakonnym Wyższym Instytucie Katechetycznym w Krakowie (afiliowanym do Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie). Na obu tych uczelniach prowadził zajęcia zlecone. Od października 2009 r. został zatrudniony na stanowisku asystenta w Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, na Wydziale Teologicznym, w Katedrze Teologii i Informatyki Biblijnej. Od października 2010 r. ks. dr Roman Mazur pracuje jako adiunkt w wyżej wymienionej katedrze tego samego Wydziału i Uniwersytetu. Do dnia dzisiejszego Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie jest jego jedynym miejscem zatrudnienia, z którym związana jest jego praca naukowo-badawcza, naukowo-dydaktyczna oraz organizacyjna.

1. Dorobek naukowy (poza pozycją zgłoszoną jako osiągnięcie habilitacyjne)

Dorobek naukowy ks. dra Romana Mazura w syntetycznym zestawieniu liczbowym przedstawia się następująco:

- a) Monografie autorskie: 2
- b) Opracowania monograficzne i słownikowe pod współredakcją: 4 (w tym 2 obszernie opracowania słownikowe w podwójnej wersji pdf i drukowanej oraz polskiej i angielskiej)
- c) Artykuły: 4
- d) Rozdziały w monografiach: 9
- e) Recenzje: 2

2. Istotna aktywność naukowa w ramach więcej niż jednej uczelni, zwłaszcza zagraniczna

Ks. dr Roman Mazur przez pięć semestrów prowadził wykłady w językach obcych (włoski i angielski) w Studium Theologicum Salesianum w Jerozolimie (2004 – 2007), a przez jeden semestr w języku angielskim w Studium Salesianum w Jerozolimie (2017/2018). Uczył także w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie oraz w Międzyzakonnym Wyższym Instytucie Katechetycznym w Krakowie, afiliowanym wówczas do Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (od 2007 r.). Od października 2009 r. pracuje w Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, na Wydziale Teologicznym, w Katedrze Teologii i Informatyki Biblijnej. Zajęcia dydaktyczne prowadził w więcej niż jednym ośrodku naukowym, wliczając w to także ośrodki międzynarodowe.

Podobnie rzecz się ma z pracą badawczą i publikacjami. Ks. dr Roman Mazur od czasu swoich studiów opublikował: 2 monografie autorskie, 4 opracowania pod jego współredakcją, 4 artykuły, 9 rozdziałów w monografiach oraz 2 recenzje. Z monografii autorskich jedna to opublikowana przez autora zaktualizowana wersja doktoratu, *La retorica della Lettera agli Efesini* (2010), wydana za granicą w *Analecta SBF 75*, Milano: Edizioni Terra Santa. Autor dokonuje w niej analizy syntaktycznej i retorycznej Listu do Efezjan i proponuje własną strukturę pisma. Druga monografia, *Analiza retoryczna Listu do Kolosan. Część dogmatyczna - Kol 1, 1 – 2, 5*, Wydawnictwo Scriptum, Kraków 2024, stanowi podstawę osiągnięcia naukowego autora i będzie oceniona poniżej.

Opracowania współautorskie w trzech przypadkach stanowią cenny wkład autora w rozwój rodzimych nauk biblijnych, dostarczając narzędzi w postaci krytycznego wydania *Nowego Testamentu grecko-polskiego* (2017) oraz *Słownika analitycznego do Biblii greckiej* (2021) a także *Pełnej konkordancji do Biblii greckiej* (2021). *Nowy Testament grecko-polski* to liczące 896 stron pierwsze tego typu wydanie na rynku polskim i trzecie w świecie, opracowane na podstawie *Novum Testamentum Graece*, Nestle-Aland, wydanie 28 poprawione. Przygotowanie polskiej edycji kosztowało autora wiele pracy, w której odpowiadał on za tłumaczenia związane z aparatem krytycznym oraz List do Karpiana.

Podobnie wymagające są dwa wspomniane opracowania słownikowe, *Słownik analityczny do Biblii greckiej* oraz *Pełna konkordancja do Biblii greckiej*, liczące sobie odpowiednio 2507 oraz 17337 stron. Słownik to nowatorska pozycja łącząca bazę Septuaginty oraz Nowego

Testamentu. Podaje on wyczerpująco ilość wystąpień form fleksyjnych, miejsca wystąpień wspomnianych form, formy podstawowe a także, poprzez wykorzystanie kolorów jako kategorii zaszerzgowania tekstów do odpowiednich baz, ułatwia korzystającym natychmiastową lokalizację pojęć. Słownik stanowi całość z konkordancją, opierając się na podobnych rozwiązaniach. Oba dzieła wyszły nie tylko w wersji polskiej ale także angielskiej, jako *Analytical Lexicon of the Greek Bible* (2023) oraz *A Complete Concordance to the Greek Bible* (2023). Opublikowane zostały w serii Eastern and Central European Voices. Supplements, w prestiżowym wydawnictwie Vandenhoeck & Ruprecht. Zarówno słownik jak i konkordancja dostępne są nie tylko w dwóch wersjach językowych ale także w wersji drukowanej i w wersji pdf, wyposażonej w ukryte indeksy umożliwiające szybkie wyszukiwanie haseł. Dla zrealizowania obu wspomnianych dzieł autor wykorzystał subwencję ministerialną. Otrzymał za nie także dwukrotnie nagrodę rektora uczelni za osiągnięcia w pracy naukowo-dydaktycznej i organizacyjnej (2021 oraz 2022) oraz nagrodę ministra za znaczące osiągnięcia w zakresie działalności naukowej (2023). Ks. dr Roman Mazur połączył w tych dwóch dziełach swoje kompetencje biblijne oraz informatyczne, oddając do rąk czytelników, studentów i wykładowców praktyczne i profesjonalnie opracowane narzędzia analizy tekstu biblijnego. Wersje anglojęzyczne wydane w Van lenhoeck & Ruprecht stanowią także swego rodzaju wizytówkę polskich nauk biblijnych za granicą.

Prócz wspomnianych publikacji książkowych, ks. dr Roman Mazur opublikował 4 artykuły, 1 w *Ruchu Biblijnym i Liturgicznym* i 3 w czasopiśmie *Seminare*. Charakteryzują się one różnorodną tematyką, obejmującą Ewangelię Łukasza, Ewangelię Jana, List do Efezjan i List do Hebrajczyków. Autor stosuje w nich analizy semantyczne, literacko-strukturalne, historyczne, krytykę tekstualną oraz analizy gramatyczne. Publikacje te wykazują także słabości, które należy wskazać. Po pierwsze autor powinien się postarać, aby opublikowanych przez niego artykułów było więcej. Po drugie, artykuły zostały opublikowane w czasopismach, które związane są ze środowiskiem autora, który pełni funkcje w ich komitetach redakcyjnych. Nie mam podstaw, żeby wątpić, że dochowano rzetelności w procesie anonimowego recenzowania tekstów autora i nie ma nic złego w publikowaniu w swoim środowisku. Publikacje takie powinno się jednak uzupełnić o artykuły wydane w innych czasopismach biblijnych. Po trzecie, autor powinien zadbać o to, aby publikować w wysoko punktowanych specjalistycznych czasopismach biblijnych z kraju i zagranicy. Te, w których publikuje autor, mają odpowiednio 20 i 70 pkt., brak wśród nich zarówno znanych biblijnych czasopism polskich jak i zagranicznych. Wreszcie autor powinien zatroszczyć się o to, aby jego artykuły lepiej odzwierciedlały strukturę i charakter naukowy podobnych publikacji naukowych, to znaczy zawierały omówienie stanu badań, oryginalną tezę badawczą i urozmaiconą strukturę, która nie powinna przypominać prac dyplomowych.

Więcej publikacji zamieścił autor w formie rozdziałów w monografiach (9). Tu teksty dotyczą Ewangelii Łukasza, Listu do Efezjan, Księgi Apokalipsy, hermeneutyki biblijnej, protologii, i tematów takich jak biblijne rozeznanie, modlitwa, czy relikwie w Biblii. Metodologia autora obejmuje tu analizy retoryczne, semantyczne oraz badania literacko-strukturalne. Teksty te charakteryzuje spora rozpiętość tematyczna, co należy policzyć autorowi na plus. Niektóre z nich, przy rzetelnym warsztacie egzegetycznym autora, tematyką wydają się jednak wpisywać bardziej w popularną duchowość niż nauki biblijne (zob. choćby temat relikwii). Tu także pojawiają się słabości, zauważalne przy artykułach, takie jak brak struktury i tezy badawczej oraz charakter opisowy tekstów. Niestety rozdziały w monografiach są dziś w polskich realiach naukowych słabo punktowane. Są także słabo dostępne, a co za tym idzie autor w swoim

rozwoju naukowym powinien zdecydowanie bardziej dowartościować artykuły publikowane w najlepszych czasopismach krajowych i zagranicznych. Dwie solidne recenzje także nie przedstawiają się imponująco pod względem ilościowym. Choć recenzje w polskich warunkach naukowych nie są niestety punktowane, to wnoszą one wiele jeśli chodzi o rozwój autora, poszerzają znajomość literatury, stanowią użyteczne narzędzie dla innych i jako takie także powinny być lepiej reprezentowane w dorobku autora.

Autor brał udział w dwóch sympoziach międzynarodowych na Słowacji, wygłaszając tam swoje referaty (2012). Prócz tego uczestniczył od 2012 r. w zjazdach i sympoziach Stowarzyszenia Biblistów Polskich, wygłaszając na nich dwa referaty i prowadząc raz warsztaty z korzystania z opracowanych przez siebie elektronicznych wersji słownika i konkordancji. Jak na dojrzałego naukowca to zdecydowanie za mało. Autor powinien zdecydowanie bardziej docenić potencjał, jaki wiąże się z wyjazdami na sympozja i konferencje krajowe i zagraniczne, na których wygłasza się własne referaty i dyskutuje badane przez siebie kwestie. Przyczyniają się one do rozwoju naukowca i jego środowiska, umożliwiają krytyczną ocenę własnych badań i nawiązywania cennych relacji naukowych.

Dorobek naukowy autora nie przedstawia się może imponująco, jeśli chodzi o kryteria ilościowe. Pozostawia także niedosyt jeśli chodzi o kształt, tematykę i charakter prowadzonych badań czy aktywność sympozjalną. Ostatecznie jednak chcę podkreślić solidny warsztat autora i jego godny uznania wkład w przygotowanie cennych narzędzi, opracowań tekstów źródłowych, słowników i konkordancji, które są podstawą dla badań biblijnych i teologicznych. Z przeglądu aktywności dydaktycznej i badawczej wynika, według mnie, że autor pracował i tworzył swoje dzieła zarówno na uczelniach zagranicznych jak i krajowych. W oglądzie całościowym i ze szczególnym uwzględnieniem *Nowego Testamentu Grecko-Polskiego* oraz obszernych opracowań słownikowych i konkordancji można powiedzieć, że **autor wykazał się istotną aktywnością naukową na więcej niż jednej uczelni, wliczając w to także uczelnie zagraniczne.**

3. Członkostwo w komitetach redakcyjnych, radach naukowych czasopism i serii naukowych oraz stowarzyszeniach naukowych

Ks. dr Roman Mazur jest członkiem i redaktorem następujących z wyżej wspomnianych gremiów:

Członek Associazione Biblica Salesiana

Członek Stowarzyszenie Biblistów Polskich

Członek Polskiego Towarzystwa Teologicznego

Członek Towarzystwa Naukowego Franciszka Salezego (TNFS Warszawa)

Współredaktor *Ruchu Biblijnego i Liturgicznego*

Członek redakcji periodyku *Seminare. Poszukiwania naukowe*

Współredaktor serii (wraz z ks. prof. Mariuszem Rosikiem) *Eastern and Central European Voices. Studies in Theology and Religion. Supplements: Tools in Theology* wydawnictwa Vandenhoeck & Ruprecht, imprint wydawnictwa Brill

Polecam serdecznie akces do dostępnych stowarzyszeń biblijnych takich jak EABS oraz SBL.

4. Dorobek dydaktyczny, administracyjny i popularyzatorski

Dorobek dydaktyczny

Ks. dr Roman Mazur to oddany dydaktyk, który prowadził swoje zajęcia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie na kierunkach teologia kapłańska, teologia katechetyczno-pastoralna i studia licencjacko-doktoranckie. Wykładał teologię biblijną (WSDTS Salezjanów w Krakowie; WSDAK w Krakowie), Ewangelie synoptyczne (WSDTS Salezjanów w Krakowie; WSDAK w Krakowie; Międzyzakonny Wyższy Instytut Katechetyczny w Krakowie), Listy Pawłowe (WSDTS Salezjanów w Krakowie; Międzyzakonny Wyższy Instytut Katechetyczny w Krakowie), Dzieło Janowe (WSDTS Salezjanów w Krakowie; Międzyzakonny Wyższy Instytut Katechetyczny w Krakowie), język grecki biblijny (WSDTS Salezjanów w Krakowie) i prowadził seminarium magisterskie (WSDTS Salezjanów w Krakowie; WSDAK w Krakowie). Na studiach licencjacko-doktoranckich (WT) uczył języka greckiego biblijnego i prowadził wykład monograficzny „Ewangelie dzieciństwa”. Ponadto przez kilka lat prowadził zajęcia w języku angielskim w ramach programu wymiany studentów Erasmus+ na Wydziale Teologicznym UPJPII w Krakowie: „Synoptic Gospels”, „Gospel according to Mark” oraz „Johannine Opera”.

Pracował także jako zaproszony wykładowca przy Dominikańskim Studium Filozoficzno-Teologicznym, wykładając dla osób świeckich w ramach studiów podyplomowych List do Efezjan, życie św. Pawła, Ewangelie według św. Marka i Kantyki Łukaszowe.

Był promotorem pomocniczym dwóch prac doktorskich z teologii biblijnej: mgr lic. Anny Gibek oraz o. mgr lic. Dariusza Sambory OFM, „Śmierć Jezusa w narracji Łukaszowej i w Talmudzie Babilońskim. Ujęcie krytyczno-teologiczne” (obrona 22.X.2022). W maju 2023 r. prowadził wykład w języku angielskim, „Eucharist within the solemnity of Corpus Christi. Meanings and Understandings”, zorganizowany w ramach warsztatów przez Katedrę Judaistyki im. Tadeusza Taubego, Wydział Filologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego dla studentów judaistyki z Amsterdamu, Londynu i Tel Awiwu.

Dorobek administracyjny

Ks. dr Roman Mazur od 2015 r. pełnił nieprzerwanie funkcję sekretarza Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Od tegoż roku był także pełnomocnikiem Rektora uczelni ds. kontaktów z Akademickim Centrum Komputerowym AGH w Krakowie w ramach użytkowników KDMO oraz MAN. Jest to gremium delegowane przez rektorów uczelni krakowskich, procedujące i oceniające projekty rozbudowy sieci komputerowych uczelni i jednostek naukowych Krakowa celem ich późniejszego przedstawienia właściwym jednostkom ministerialnym. Od 2017 r. pełni też funkcję odpowiedzialnego za grono koordynatorów wydziałowych ds. nauczania zdalnego na UPJPII w Krakowie.

Dorobek popularyzatorski

W ramach popularyzacji nauk biblijnych ks. dr Roman Mazur prowadził przygotowania do finału ogólnopolskiego konkursu biblijnego organizowanego przez stowarzyszenie Civitas Christiana w Częstochowie. Od wielu lat jest licencjonowanym przewodnikiem pielgrzymek do Ziemi świętej. Prowadził szkolenia z korzystania z narzędzi elektronicznych w pracach i poszukiwaniach biblijnych, w szczególności programu Accordance, co do którego posiada

status senior user dla Polski. Wygłaszał także konferencje biblijne na zaproszenie duszpasterza akademickiego dla duszpasterstwa Ziemia Boga przy kaplicy rektoralnej MB Wspomożenia Wiernych przy ul. Tynieckiej 39 w Krakowie.

5. Główny obszar zainteresowań badawczych (pozycja przedstawiona jako podstawa do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego)

Głównym obszarem zainteresowań badawczych autora są deuteropawłowe listy do Efezjan oraz do Kolosan. Z tym ostatni wiąże się publikacja, którą autor przedstawia jako podstawę do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego: *Analiza retoryczna Listu do Kolosan. Część dogmatyczna - Kol 1, 1 – 2, 5*, Wydawnictwo Scriptum, Kraków 2024. Została ona wydana w wydawnictwie z I poziomu listy ministerialnej (80 pkt), a jej recenzentami wydawniczymi byli ks. dr hab. Adam Kubiś, prof. KUL oraz o. dr hab. Waldemar Linke CP, prof. UKSW. Autor łączy w powyższej monografii podejście historyczno-krytyczne, semantyczne oraz retoryczne, aplikując je do tekstu Kol 1,1 – 2,5. Książka składa się ze Wstępu, Wprowadzenia oraz dwóch części. Na Część I, zatytułowaną Analizy syntaktyczne, składa się pięć rozdziałów: Rozdział I: Preksrypt Listu – Kol 1, 1–2; Rozdział II: Dziękczynienie – Kol 1, 3–8; Rozdział III: Modlitwa wstawieniowa – Kol 1, 9–11. Główna teza Listu; Rozdział IV: Boskie dzieło stworzenia i odkupienia w Chrystusie. Hymn – Kol 1, 12–20; Rozdział V: Paweł, cierpiący sługa misterium, troszczy się o umocnienie wiary – Kol 1, 21 – 2, 5. Na Część II, zatytułowaną Analiza retoryczna, składają się: Rozdział I: Informacje wstępne oraz Rozdział II: Rodzaj epidyktyczny i List do Kolosan. Całość wieńczy Bibliografia oraz Spis autorów cytowanych.

We Wstępie autor szkicuje bardzo ogólnie własne podejście badawcze do tekstu Kol 1,1 – 2,5, którym jest „metoda analizy retorycznej” oraz „analiza syntaktyczna”. Wstęp jest zbyt krótki, nie wprowadza czytelnika należycie w metodę pracy autora, nie prezentuje układu opracowania oraz logiki i celu podejmowanych w nim badań. Brak przede wszystkim tezy badawczej, na co zwracaliśmy już uwagę w przypadku innych opracowań autora. Następnie we Wprowadzeniu, po zdawkowej wzmiance na temat gatunku retorycznego Kol 1,1 – 2,5, autor przechodzi do zaprezentowania listy 17 autorów, komentatorów Listu do Kolosan i ich propozycji podziału treści listu. Komentatorzy w swoich podziałach bazują na różnych przesłankach literackich, formalnych i retorycznych, co skutkuje także różnymi podziałami, które autor ujmuje za każdym razem w tabeli, wieńczącej prezentację danego komentarza. Wprowadzenie także charakteryzuje się zbytnią zdawkowością. Lista 17 komentatorów podana jest bez kryteriów doboru każdego z nich, autor nie dzieli ich ze względu na różne metody czytania tekstu, a co najważniejsze nie omawia krytycznie proponowanych przez nich struktur. To po prostu wyliczenie propozycji podziału tekstu w różnych komentarzach, któremu brakuje dodatkowo całościowego podsumowania. Wstęp i Wprowadzenie nie zawierają także obowiązkowego elementu monografii naukowej, jakim jest *status quaestionis* i zarys tendencji w badaniach nad Listem do Kolosan.

Po Wstępie i Wprowadzeniu autor przechodzi do Części I, w której w każdym z pięciu rozdziałów można odnaleźć ten sam układ: 1. Tekst, 2. Tłumaczenie i 3. Analiza strukturalna, dzieląca się dodatkowo na następujące składowe: 3.1. Krytyka tekstualna, 3.2. Granice perykopy, 3.3. Gatunek literacki, i 3.4. Rozwój formalno-treściowy, dodatkowo rozbijający się na a) Struktura, i b) Obserwacje dotyczące struktury. Powtarzalność można odczytać jako wskazówkę metodologiczną, pozwalającą rozeznać klucz, jaki autor będzie stosował w swojej analizie tekstu. Można w niej także dostrzec wyraz uporządkowania i systematycznego

podejścia autora do badanego fragmentu Kol 1,1 – 2,5. Powtarzalność skutkuje jednak także monotonią pracy i znużeniem czytelnika, a przede wszystkim nie ma wiele wspólnego z dojrzałymi monografiami naukowymi, przypominając raczej rozprawy magisterskie i doktoranckie. Znacznie bardziej urozmaiconego układu treści i zawartości badań należałoby się spodziewać po autorze pracy habilitacyjnej. Elementy analizy tekstu, które proponuje autor, to podstawowe kroki analizy historyczno-krytycznej. W ten sposób autor prowadzi nas przez kolejne części tzw. analizy syntaktycznej Kol 1,1 – 2,5.

W Rozdziale I, analizującym preskrypt listu (Kol 1,1-2), pojawia się najpierw tekst w języku greckim, a potem jego tłumaczenie zaczerpnięte z Biblii Tysiąclecia. Spodziewalibyśmy się tu raczej tłumaczenia autorskiego i byłoby ono bardzo wskazane, stanowiąc nowatorski element monografii. Skorzystanie z tekstu BT jest niezrozumiałe i stawia pod znakiem zapytania zasadność kolejnej operacji, krytyki tekstualnej. Nie skutkuje ona nowym tłumaczeniem, nie prezentuje znaczących wariantów tekstualnych, które należałoby wziąć pod uwagę i właściwie nie wnosi nic w rozumienie tekstu. Do pominięcia jest także wyznaczanie za każdym razem granic badanych mikrostruktur (nawet w pracach magisterskich robi się to raz, dla całości badanego tekstu), które także nie współgra z poważnym charakterem monografii habilitacyjnej. Autor błędnie kwalifikuje także jako gatunek literacki element epistolarny jakim jest preskrypt, określający funkcję fragmentu listu. Na temat gatunków epistolarnych, o czym jestem przekonany autor wie, można poczytać u autorów starożytnych takich jak Demetriusz i Ps-Libaniusz. Wreszcie punkt obejmujący tzw. „Rozwój formalno-treściowy” perykopy to właściwie analiza egzegetyczna, słowo po słowie lub wyrażenie po wyrażeniu zawartości Kol 1,1-2. Można się zastanowić, jaki sens ma przepisywanie z komentarzy bądź wskazywanie w epistolarium Pawłowym wstępowania terminów takich jak *Paulos*, *apostolos*, czy *Timotheos*? Nie wnosi to nic szczególnego w rozumienie analizowanych wersów, brak tu natomiast szerszej analizy kontekstualno-teologicznej, jak choćby Pawłowej formuły *en Christo*. Analiza słowo po słowie zbliża opracowanie autora do komentarza, a nie taki jest sens monografii naukowej. Egzegeza proponowana przez autora nie wykazuje także szczególnych cech analizy retorycznej, o której mowa w tytule książki (należałoby go zmienić na „analiza syntaktyczno-retoryczna”). Sam fakt, że znajdujemy w Kol 1,1 formułę *en Christo*, nie uprawnia nas także do hipotezy, że List do Kolosin jest autentycznie Pawłowy: „Ponieważ są to formuły charakterystyczne dla autentycznych Listów Pawłowych, ich obecność w Kol może (choć niekoniecznie musi) być jedną z treściowych oznak autentyczności” (83). Rozdziałowi I brak także podsumowania.

Wskazane w Rozdziale I braki powtarzają się także w innych rozdziałach w całej Części I. W Rozdziale II (Dziękczynienie, Kol 1,3-8), dziękczynienie, będące elementem epistolarnym, zostaje określone jako gatunek literacki. Tu także autor nie zwraca uwagi na etos i patos Pawła, nieustannie modlącego się za wspólnotę, czy nazywającego Epafrasa *agapetos syndoulos*, *pistos diakonos tou Christou*, skupiając się na podstawowym znaczeniu i statystyce słów czy rodzajach powiązań syntaktycznych. Praktycznie nierozpakowane pozostają Pawłowe pojęcia takie jak wiara, nadzieja, miłość, świętość, prawda, czy niebiosia i nie dowiadujemy się, jaką rolę odgrywają one w argumentacji apostoła. Rozdział II znów kończy się nagle, bez podsumowania.

Rozdział III, Modlitwa wstawiennicza – Kol 1,9–11. Główna teza Listu, zawiera według autora główną tezę listu. Klóci się to z innym określeniem Kol 1,9-11, modlitwa wstawiennicza, która znowu błędnie otrzymuje kwalifikację gatunku literackiego (to element epistolarny). *Propositio*

według starożytnych powinno być zwarte, stanowi główną myśl, na której budowana jest następnie argumentacja mówcy i która w zakresie wprowadzonych tematów i słownictwa powtarza się i daje się zauważyć w dalszej części listu. Modlitwa apostoła, mieszcząca się w Kol 1,9-11, jest zbyt ogólna, aby stanowić *propositio*, autor nie tłumaczy także, czy odnosi się ona do całości, czy też do części listu. Dalsze analizy syntaktyczne autora w Rozdziale III noszą cechy krytycznie oceniane powyżej, nie odpowiadając np. na pytanie dlaczego modląc się za Kolosan Paweł prosi dla nich o mądrość, ale także o cnoty cierpliwości i wytrwałości.

Rozdział IV, Boskie dzieło stworzenia i odkupienia w Chrystusie Hymn – Kol 1, 12–20, zawiera treść znanego hymnu chrystologicznego, który według wielu egzegetów stanowi serce Listu do Kolosan. Ilość wariantów tekstualnych jest tu szczególnie liczna, ale znów nie przekładają się one ani na tłumaczenie ani na lepsze rozumienie tekstu i jego retoryki, co stawia pod znakiem zapytania zasadność ich wyliczania. W tym przypadku ma uzasadnienie określenie fragmentu jako hymn, *enkomion endokson*, co można odczytać jako odrębny gatunek literacki a nawet niezależny utwór w liście. Na uwagę zasługuje analiza podziału wewnętrznego badanego tekstu Kol 1,12-20, która wygląda tu solidnie. Analizę syntaktyczną charakteryzują niestety wspomniane powyżej zjawiska monotonii i przewagi statystyk oraz nużących analiz składniowych nad analizą retoryczną. Nie dowiadujemy się, co oznacza obraz Boga w Chrystusie u Pawła (autor praktycznie nie podaje propozycji interpretacyjnych poza gnostycką i Adamiczną w przypisie). Zasadniczo analiza Kol 1,15-20 jest solidna i wyczerpująca, choć więcej uwagi należałoby zwrócić tu na rolę hymnu w Liście do Kolosan.

Wreszcie Rozdział V, Paweł, cierpiący sługa misterium, troszczy się o umocnienie wiary – Kol 1, 21 – 2, 5. Według Aletiego Kol 1,21-23 zawiera w sobie *partitio*, zapowiedź tematów listu, do czego warto się krytycznie odnieść. Wydaje się to być propozycja lepsza od tezy w Kol 1,9-11. Tu z kolei pojawia się 20 wariantów tekstualnych, które, jak można skonstatować, pochłaniają sporo uwagi autora, nic nie wnosząc do jego analiz. Problematycznym jest tu także określenie Kol 1,21 – 2,5 jako *narratio* a także nazwanie tego ostatniego gatunkiem literackim. *Narratio* to część mowy retorycznej, w której retor przedstawia fakty, mające znaczenie dla przedstawianej sprawy, nie jej gatunek literacki. W Kol 1,21 – 2,5 Paweł odwołuje się do swojego głoszenia Ewangelii. Kolosanie usłyszeli ją za pośrednictwem Epafrasa i powinni w niej wytrwać. W tej części Paweł prezentuje się jako sługa Chrystusa, o którym mowa była w Kol 1,15-20, a wierność głoszonej przez niego i Epafrasa Ewangelii to gwarancja trwania w Chrystusie i antidotum na synkretyzm, który apostoł opisuje dalej w Kol 2,6-23. Strategia retoryczna tej prezentacji znów ginie w monotonicznych, niewiele wnoszących analizach syntaktyczno-statystycznych, które prowadzi autor, a których nie wieńczy nawet podsumowanie. Ostatecznie także Część I nie posiada żadnego zamknięcia i całościowego podsumowania oraz wpływających z niej wniosków, co jest fundamentalnym brakiem pracy.

Część II, Analiza retoryczna, rozpoczyna się od Rozdział I, Informacje wstępne. Znajdujemy tu najpierw Wprowadzenie, w którym autor odwołuje się do gramatyki oraz retoryki jako dwóch elementów edukacji starożytnej, uzasadniając nimi charakter swoich własnych analiz. Nie odwołuje się przy tym do różnych hipotez na temat tego, jakie etapy edukacji starożytnej mógł przejść Paweł, czy też, co jeszcze bardziej komplikuje kwestię, autor Listu do Kolosan. Dalej znajdujemy paragrafy na temat podręczników retorycznych oraz retoryki epideiktycznej, ze wskazaniem na nią jako dominującą w Liście do Kolosan. Na końcu autor odnosi się syntetycznie do związku między listami oraz mowami starożytnymi (większość tekstu zostaje

tu spakowana w przypisy z odniesieniem do autorów, bez szerszego omówienia zjawiska). Ten rozdział, skrótowy i zdawkowy, także nie ma swojego zakończenia.

Rozdział II, Rodzaj epidyktyczny i List do Kolosan, zaczyna się od swego rodzaju wzorca mowy retorycznej, który jest niczym innym jak kompilacją reguł dotyczących różnych części i składowych mowy starożytnej. To rzeczy powszechnie znane i dobrze opracowane – nie ma o nich potrzeby pisać. Lepiej byłoby powołać się na jakąś konkretną mowę starożytną, ukazując na jej podstawie poszczególne części i cechy charakterystyczne mowy epidyktycznej. Dalej autor poszukuje charakterystycznych cech mowy epidyktycznej w Kol 1,1 – 2,5, zaczynając od Exordium: Kol 1, 1–2 oraz 1, 3–8. Autor skupia się na *loci* i rodzajach exordium oraz na etosie, na podstawie których mówca buduje zaufanie, życzliwość i otwartość swoich słuchaczy. Tu autor dobrze wiąże zawartość treściową Kol 1,1-8 ze strategią argumentacyjną apostoła. Dalej uzasadnia się *propositio* w Kol 1,9-11, kwestia problematyczna, ponieważ wersy te nie prezentują się ani jako zwarte ani jasne w zarysowaniu tematu głównego, co powinno charakteryzować tezę główną. Można powątpiewać czy List do Kolosan w ogóle takową posiada. Dalej autor analizuje Prima Probatio: Kol 1, 12–20 z odwołaniem do *loci* i zabiegów enkomiaistycznych oraz Secunda Probatio: Kol 1, 21 – 2, 5, w którym akcentuje etos i patos Pawłowej argumentacji. Część II i składające się na nią dwa rozdziały prezentują się znacznie lepiej od Części I i rzeczywiście wnoszą coś w zrozumienie Pawłowej retoryki w Kol 1,1 – 2,5. Można tylko wyrazić żal, że w podobnym stylu nie została napisana całość monografii i że zarówno Część II jak i cała książka pozbawione są niestety zakończeń.

Monografia, którą autor przedstawia jako osiągnięcie naukowe stanowiące znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki teologicznej jest trudna do oceny. Przebija z niej dobry warsztat autora, który widać zarówno w Części I jak II dzieła. Równocześnie brak w niej wielu podstawowych elementów takich jak solidne *status quaestionis*, opis metody, kształtu i celu pracy, założeń i oryginalnej tezy badawczej. Pracy brakuje części, które wymagane są od studentów w pracach dyplomowych, takich jak rzetelne wstępy, podsumowania paragrafów i zakończenia. Autor nie proponuje swojego tłumaczenia ani swojej *dispositio* listu, co wzmocniłoby oryginalność pozycji. Część I książki jest monotonna, opiera się na zbyt oczywistej strukturze i nie wnosi wiele w rozumienie badanego tekstu. Zdecydowanie lepiej prezentuje się Część II pracy, gdzie wnioski są logiczne i przekładają się na lepsze rozumienie strategii argumentacyjnej apostoła. W związku z tym serdecznie rekomenduję podjęcie już teraz pilnych prac nad 2 wydaniem książki, uzupełnionym o wstępy i zakończenia i eliminującym błędy, które uczynią ją znacznie bardziej wartościową.

Na obecnym etapie, przy wszystkich niedociągnięciach autora, książka zwłaszcza w Części II prezentuje pewne novum, jakim jest systematyczna analiza epideiktycznej retoryki Pawła w Kol 1,1 – 2,5. Monografię, przy wszystkich uwagach krytycznych, **można zatem uznać za osiągnięcie naukowe, stanowiące znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki biblijnych na gruncie polskim, na którym brak wciąż opracowań dotyczących Listu do Kolosan.**

Lublin, 23.05.2024

Ks. dr hab. Marcin Kowalski, prof. KUL

Signed by /
Podpisano przez:

Marcin Ryszard
Kowalski

Date / Data:
2024-05-23 09:24